

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sabina Björklund

Bolagsordningens rättsverkan
Om förpliktelser införda i bolagsordningen gentemot
tredje man blir bindande för aktiebolaget

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Johan Adestam

Termin: HT14

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRKORTNINGAR	6
1. INLEDNING	7
1.1 Syfte och frågeställning	7
1.2 Avgränsningar	7
1.3 Teori och metod	7
1.4 Material	8
1.5 Forskningsläge	8
2. BOLAGSORDNINGEN	10
2.1 Obligatoriskt innehåll	10
2.1.1 Firma och formellt säte	11
2.1.2 Aktiebolagets verksamhet, aktiekapitalets storlek och antalet aktier	11
2.1.3 Antalet styrelseledamöter och revisorer samt förfarandet vid kallelse till bolagsstämma	12
2.2 Frivilligt innehåll som är bindande för tredje man	12
2.2.1 Överlåtelseförbehållen	13
2.2.2 Hembudsförbehåll	14
2.2.3 Förköpsförbehåll	15
2.2.4 Samtyckesförbehåll	16
2.2.5 Särskild firmateckning	17
2.3 Ändringar i bolagsordningen och verkställighetsförbudet	18
2.4 Skillnaden mellan en bolagsordning och ett avtal	18
2.5 Tolkning av bolagsordningen	20
3. BOLAGSORDNINGENS RÄTTVERKNINGAR	22
3.1 Förplikta tredje man gentemot bolaget	22
3.2 Förplikta bolaget gentemot tredje man	22
3.2.1 Allmänt	22
3.2.2 NJA 1999 s. 171	23
3.2.3 Utveckling av NJA 1999 s. 171	24

4. ANALYS	25
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30
RÄTTSFALLFÖRTECKNING	31

Summary

The Limited Companies Act has existed in Swedish law since 1848 and has ever since contained the most relevant rules concerning limited companies and their inner legal relationships, while the legislator have left the external relationships free for the companies to contract with each other about. The article of association's obligatory information is one of the areas addressed in the Limited Companies Act's third chapter. The optional information is valid in the article of association as long as it does not conflict with any mandatory rule in the Limited Companies Act or any other mandatory constitution. The rendering area concerning the optional information in the article of association therefore becomes major.

An area of interest is whether a rule in the article of association obligating the limited company has a legal effect on third man who is neither shareholder, part of the limited company's business nor the corporate body and vice versa. Since the article of association only regulate the inner relationships of a limited company, it cannot obligate third man towards the limited company. The article of association is registered at the Swedish Companies Registration office where it also becomes public and available for third man. The Swedish Companies Registration office are not allowed to register information in a limited company's article of association if it is in conflict with mandatory rules in the Limited Companies Act or other mandatory constitution. Neither can the Swedish Companies Registration office refuse registration of information obligating the limited company towards third man if it was drawn up in the right way and does not conflict with mandatory rules in neither the Limited Companies Act nor other constitution.

The article of association is not considered an agreement but nevertheless agreement interpretation shall be used as a basis while interpreting it. One could say that the article of association has the function of an agreement while information obligating the limited company towards third man exists in it. This information shall the limited company be able to change as any other information in the article of association, and when it is changed, the agreement function disappears. Then it is required any form of complimentary agreement in order to force the limited company to obliging the obligation.

Sammanfattning

Aktiebolagslagen har funnits med i svensk rätt sedan 1848 och har sedan dess reglerat olika relevanta delar inom ett aktiebolag och dess inre rättsförhållanden, medan lagstiftaren lämnat aktiebolagets yttre relationer i stor del åt bolagsorganen att själva avtala om. Ett av områdena som regleras i aktiebolagslagen är bolagsordningen. Bolagsordningen är aktiebolagets styrdokument och reglerar dess inre rättsförhållanden. De obligatoriska uppgifterna som ska finnas i en bolagsordning framgår klart och tydligt från aktiebolagslagen tredje kapitel, medan de frivilliga uppgifterna konstaterats vara lagenliga att föra in i en bolagsordning under förutsättning att de inte strider mot någon tvingande regel i aktiebolagslagen eller annan tvingande författning. Tolkningsområdet gällande det frivilliga innehållet i bolagsordningen blir således stort.

Ett område som väckt intresse är om en bestämmelse i bolagsordningen som förpliktar bolaget får rättsverkningar i förhållande till tredje man som varken är aktieägare, delaktig i bolagets verksamhet eller bolagsorgan och vice versa. Då bolagsordningen endast reglerar de inre rättsförhållanden bolaget har går det inte att förplikta tredje man gentemot bolaget genom denna. Bolagsordningen registreras hos Bolagsverket och blir på så sätt tillgänglig offentligt för tredje man. Bolagsverket får inte lov att vägra registrering av en bestämmelse i bolagsordningen som förpliktar bolaget gentemot tredje man om den tillkommit på rätt sätt och inte strider mot tvingande regel i aktiebolagslagen eller annan tvingande författning.

Bolagsordningen konstateras inte kunna utgöra ett avtal. Som utgångspunkt ska det likväl användas avtalstolkning med vissa undantag vid tolkning av en bolagsordning. Bolagsordningen besitter funktionen av ett avtal under förutsättning att en förpliktelse för bolaget gentemot tredje man återfinns i bolagsordningen. Denna bolagsordningsbestämmelse ska dock kunna ändras som vilken annan bolagsordningsbestämmelse som helst, och om denna ändrats försvinner avtalsfunktionen av bestämmelsen. Vid en ändring av bolagsordningen krävs det för att bolaget fortsatt ska vara förpliktigt gentemot tredje man att bestämmelsen finns kompletterad med någon form av obligationsrättslig förbindelse.

Förkortningar

AB	Aktiebolag
ABL	Aktiebolagslagen (2005:551)
ABL 1975	Aktiebolagslagen (1975:1385)
ABL 1948	Aktiebolagslagen i den upplaga som trädde ikraft 1948
ABL 1910	Aktiebolagslagen i den upplaga som trädde i kraft 1910
AvtL	Avtalslagen (1915:218)
HD	Högsta domstolen
HSB	Tidigare Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening
LEF	Lagen om ekonomiska föreningar (1987:667)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv avd. 1
Prop.	Proposition
SAS	Samtliga aktieägares samtycke
SOU	Statens offentliga utredningar
VD	Verkställande direktör

1. Inledning

1.1 Syfte och frågeställning

I denna kandidatuppsats har jag för avsikt att utreda om gällande rätt innehåller tillfredsställande bestämmelser rörande möjligheten att bolagsrättsligt binda en tredje man till förpliktelser gentemot ett aktiebolag genom dess bolagsordning och vice versa.

Med det som bakgrund är min övergripande frågeställning vilken rättsverkan en införd förpliktelse i bolagsordningen får. De specificerade frågeställningarna är

- Innehåller gällande rätt tillfredsställande reglering angående den rättsverkan en bolagsordningsbestämmelse får som förpliktar tredje man gentemot bolaget?
- Innehåller gällande rätt tillfredsställande reglering angående den rättsverkan en bolagsordningsbestämmelse får som förpliktar bolaget gentemot tredje man?

1.2 Avgränsningar

Jag kommer avgränsa mig till svensk rätt och till privata bolag¹. Gällande min framställning av det frivilliga innehållet i en bolagsordning kommer jag endast behandla bestämmelser i ABL som reglerar förhållandet med tredje man, främst med fokus på överlåtelseförbehållen. Med tredje man avses fysisk eller juridisk person utan direkt anknytning till aktiebolaget. Tredje man är enligt definitionen som används i denna uppsats inte aktieägare, styrelsemedlem eller VD i bolaget och inte delaktig i bolagets direkta verksamhet.

1.3 Teori och metod

För att utreda uppsatsens frågeställning kommer jag att använda mig utav en rättsdogmatisk metod varvid jag utgår ifrån den hierarkiska rättskälleläran och går i den mån det är möjligt igenom gällande rätt i ordningen lag, förarbeten, praxis och sedan doktrin. För att konkretisera detta kommer jag börja med att undersöka vad som ska respektive får vara med i en bolagsordning. Därefter kommer jag undersöka om bolagsordningen har någon form av avtalsrättslig karaktär. Sedan analyseras om det är

¹ Privata bolag (även kallade) kan inte vända sig till en större allmänhet för att erhålla kapital och det privata bolagets aktier ska inte kunna omsättas på marknader så som börserna eller liknande i större mängd.

möjligt att förpliktiga tredje man till bolaget genom bolagsordningen samt om det går att förpliktiga bolaget i förhållande till tredje man genom bolagsordningen. I den mån regleringen kring bolagsordningen inte har förändrats kommer jag att använda mig av förarbeten och doktrin som hänför sig till dagens reglering men ifrån tidigare aktiebolagslagar.

Som måttstock för vad som utgör en tillfredsställande lagstiftning kommer jag att utgå ifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. De två rättssäkerhetskriter som uppsatsen främst kommer fokusera på är Åke Frändbergs definition, nämligen att en god och tillfredsställande aktiebolagslagstiftning ger aktieägare skydd mot oreglerad och okontrollerad maktutövning, i detta fall från lagstiftaren. Utöver skyddsperspektivet i rättssäkerheten kommer det även utgå ifrån att en tillfredsställande lagstiftning ger aktieägare förutsebarhet i rättsliga angelägenheter. Frändberg definierar denna förutsebarhet i att lagstiftningen ska erbjuda klara och tydliga svar på frågor av rättslig karaktär. Ett desto klarare svar på aktuell fråga innebär desto högre rättssäkerhet.² Analys ur rättssäkerhetsperspektivet kommer ske även ur tredje mans synpunkt.

1.4 Material

Som material kommer jag bearbeta relevant lagtext i ABL, dess förarbeten då främst aktuella propositioner till den lagtexten jag berör samt doktrin. Detta då regleringen kring främst överlåtelseförbehållen är relativt nytt och då de flesta aktiebolag ogillar offentligheten som medföljer offentlig domstol och därmed finns det endast sparsamt med rättsfall på området. Utöver det kommer jag använda mig utav lagkommentarer. Jag kommer också att använda mig utav Niklas Arvidssons avhandling ”Aktieägaravtal – särskilt om beslut och överlåtelsebindningar” i kombination med några artiklar för att utreda uppsatsens frågeställning.

1.5 Forskningsläge

Tidigare forskning inom området bolagsordningens rättsverkan har varit omfattande, med flera olika perspektiv. Bolagsordningens frivilliga område är relativt stort och frågan om bolagsordningen och dess bestämmelser rörande förpliktelsers rättsverkan

² Frändberg s. 270ff.

främst i förhållande till utomstående tredje man kvarstår som outforskad. Frågan har i mycket liten utsträckning prövats i rättspraxis, och antalet uppsatser om ämnet och frågeställningen har varit sparsamt.

2. Bolagsordningen

Aktiebolagets bolagsordning liknas ofta vid ett styrdokument för aktiebolaget och benämns som bolagets grundläggande dokument. En bolagsordning ska i linje med detta därför upprättas för varje nytt aktiebolag vid dess bildande. Bolagsordningen sammanfogas med aktiebolagets stiftelseurkund och den ursprungliga bolagsordningen skapas oftast av stiftarna, vilket utgör aktiebolagets första aktieägare. I denna bolagsordning ställs vissa krav som ska vara uppfyllda³. Bland annat finns det i ABL en uttömmande lista på vad som ska finnas med i bolagsordningen, samt övrig reglering gällande vad som får men inte måste vara med i en sådan.⁴ Stiftelseurkunden, bolagsordningen och ändringar i de två olika styrdokumenterna ska alltid vara offentliga i EU-anslutna länder.⁵ Det övergripande syftet med hela första EU-direktivet som föreskriver denna offentlighet är framförallt att skydda tredje mans intressen.⁶

Bolagsordningen kan fram tills den registrerats hos Bolagsverket enkelt justeras genom överenskommelser stiftarna emellan.⁷ Efter registreringen hos Bolagsverket blir bolagsordningen bindande för alla bolagets organ och har även till viss del rättsverkan gentemot tredje man. En ändring av bolagsordningen blir efter registrering mer problematisk.⁸

2.1 Obligatoriskt innehåll

Vid författandet av en bolagsordning finns det som tidigare nämnts särskilda krav på vilket innehåll som ska finnas med i den. Det obligatoriska innehållet för en bolagsordning återfinns främst i 3 kap. 1 § ABL. I bolagsordningen ska aktiebolagets firma, säte, verksamhet och aktiekapital återfinnas. Dessutom ska antalet aktier, styrelseledamöter och revisorer finnas med samt förfarandet vid kallelse till bolagsstämma.⁹

³ 3 kap. 1 § ABL.

⁴ 2 kap. 10 § ABL.

⁵ Art. 2, dir. 68/151/EEG.

⁶ Abrahamsson m.fl. s. 13.

⁷ Sandström s. 71.

⁸ Nerep och Samuelsson, 3:1 ABL.

⁹ 3 kap. 1 § ABL.

2.1.1 Firma och formellt säte

Bolagets namn i kombination med aktiebolag eller förkortningen AB utgör bolagets firma. Utöver det ska det av bolagets firma framgå huruvida bolaget är publikt eller privat.

Det formella sätet måste finnas på en ort i landet.¹⁰ Aktiebolagets hemvist har betydelse för bl.a. var bolagstämma ska hållas och vilken domstol som har domsrätt vid en eventuell talan gentemot bolaget. Var bolaget har sitt huvudkontor, dvs. sitt reella säte regleras inte i ABL och resulterar i valfrihet för bolaget att föra in i bolagsordningen om det skulle skilja sig från det formella sätet.¹¹

2.1.2 Aktiebolagets verksamhet, aktiekapitalets storlek och antalet aktier

Aktiebolagets verksamhet ska begränsas i bolagsordningen till antingen en eller flera särskilda branscher.¹² Det är en fördel att välja en definition som inte är för snäv då detta skulle försvåra en eventuell förändring av verksamheten till en liknande verksamhet som ligger i nära samband med den första, snäva definitionen. En mindre snäv definition skulle därför innebära att aktiebolaget inte behöver ta ett beslut i bolagsstämman gällande bolagsändring varje gång det utvecklas och på så sätt även utvecklar verksamheten.¹³

Ytterligare en obligatorisk uppgift som ska återfinnas i en bolagsordning är aktiekapitalets storlek och antalet aktier som finns att förfoga över i aktiebolaget. Ett privat aktiekapital ska inneha ett aktiekapital om minst 50 000 kronor. Istället för att fastställa ett aktiekapital kan aktieägarna bestämma ett kapital som pendlar mellan två olika summor och utgör minimi- och maximibelopp.¹⁴

¹⁰ 3 kap 1 § 1-2 ABL.

¹¹ Sandström s. 77.

¹² 3 kap. 1 § 3 ABL.

¹³ Sandström s. 77-78.

¹⁴ 3 kap. 1 § 4-5 ABL.

2.1.3 Antalet styrelseledamöter och revisorer samt förfarandet vid kallelse till bolagsstämma

I bolagsordningen ska lägsta eller högsta antalet styrelseledamöter anges. Spannet går även att ange som ett fast antal.¹⁵ I privata bolag ska det finnas en suppleant om antalet styrelseledamöter understiger tre personer.¹⁶

Ur bolagsordningen ska det dessutom framgå hur aktiebolaget vill sammankalla bolagsstämman.¹⁷ Bolagsstämman utgör aktiebolagets högsta beslutande organ och den har rätt att besluta om aktiebolagets angelägenheter.¹⁸ Utöver det förvalda sättet att kalla till bolagsstämman ska en kallelse även skickas med post under vissa särskilda förutsättningar, bl.a. om bolagsstämma ska hållas på annan tid än den som angetts i bolagsordningen eller om bolagsstämman ska behandla fråga om likvidation eller ändring av bolagsordningen.¹⁹ Utöver dessa situationer är kallelseutformningen relativt fri och aktiebolaget kan kalla till bolagsstämma genom bl.a. post, e-post, fax, kungörelse eller annan annonseringsvariant.²⁰ Kallelse till ordinarie bolagsstämma ska skickas tidigast sex veckor innan och som allra senast två veckor innan utsatt tid för bolagsstämma.²¹ Angivet kallelsesätt i bolagsordningen måste följas. Vid avvikelser från anvisat sätt att kalla till bolagsstämman kan eventuella beslut som tagits vid bolagsstämmans sammanträde upphävas eller ändras med hjälp av ABL:s särskilda klanderregler.²²

2.2 Frivilligt innehåll som är bindande för tredje man

Utrymmet för det frivilliga innehållet i bolagsordningen ger aktieägarna en möjlighet att anpassa aktiebolaget efter dels verksamhetens behov dels aktieägarnas behov. Dock finns det ramar som aktieägarna måste hålla sig inom och det s.k. frivilliga området får inte strida mot någon tvingande regel i ABL eller någon annan författning.²³ I sin avhandling använder sig Arvidsson utav begreppet bolagsordningsfrihet för det ovan benämnda frivilliga området. Med bolagsordningsfrihet menar han det område som bolagsstämman genom beslut om

¹⁵ 3 kap. 1 § 6 ABL.

¹⁶ 8 kap. 3 § ABL.

¹⁷ 3 kap. 1 § 9 ABL.

¹⁸ 7 kap. 1 § ABL.

¹⁹ 7 kap. 23 § ABL.

²⁰ Nerep och Samuelsson, 7:23 ABL.

²¹ 7 kap. 18 § ABL.

²² 7 kap. 26 § ABL; Nerep och Samuelsson, 7:26 ABL.

²³ Nerep och Samuelsson, 3:1 ABL.

bolagsordningsändringar har förfogande över, varvid bolagsstämman även har en specifik normgivningskompetens.²⁴

2.2.1 Överlåtelseförbehållen

Aktierätten är enligt den aktiebolagsrättsliga huvudregeln inte bunden till en viss person vilket innebär att aktieägarskapet kan förändras utan att aktiebolagets löpande verksamhet påverkas anmärkningsvärt. En annan huvudregel inom associationsrätten är att en aktieägare ska ha möjligheten att överlåta sina aktier fritt utan inskränkning till vem som helst.²⁵ Den fria överlåtbarhet aktierna besitter anses utgöra en del av det så kallade minoritetsskyddet, det gör det möjligt för minoritetsägare av aktier att avlägsna sig ifrån aktiebolaget oberoende anledning. Enligt huvudregeln om aktiers fria överlåtbarhet ska minoritetsägare kunna avlägsna sig oavsett vad majoritetsägarna i aktiebolaget anser om det.

Huvudregeln gäller med tre undantag för privata bolag vilka går att reglera genom bolagsordningen nämligen hembuds-, förköps-, och samtyckesförbehåll. Uppräkningen av dessa förbehåll som får regleras i bolagsordningen anses vara uttömmande och andra förbehåll gällande aktieöverlåtelse får inte förekomma i bolagsordningen. Det huvudsakliga syftet med de olika överlåtelseförbehållen är att aktieägarna ska få en möjlighet att kontrollera förändringar i aktieägarkretsen. Detta har sin bakgrund i att flertalet av aktiebolagen i Sverige utgör fåmansföretag i vilka aktieägarna oftast är personligt delaktiga i verksamhetens dagliga arbete. Inte sällan har då aktieägarna sinsemellan, i ett fåmansföretag, olika personliga kopplingar eller familjeband, vilket ytterligare är en grund för intresset som finns hos aktieägarna att kunna kontrollera ägarkretsen i aktiebolaget.²⁶ En kombination av de olika överlåtelseförbehållen i bolagsordningen är möjlig då det inte i ABL eller annan författning finns något som skulle förhindra det. Aktiebolaget kan exempelvis använda de olika förbehållen för olika slags överlåtelser. Det måste klart och tydligt anges varje förbehåll som är infört och vilket tillämpningsområde förbehållet har i bolagsordningen av förklarliga skäl, bl.a. för att utesluta missförstånd gällande vilka

²⁴ Arvidsson s. 255 bl.a.

²⁵ 4 kap. 7 § ABL.

²⁶ Prop. 2004/05 s. 250.

förbehåll som är intagna i bolagsordningen.²⁷ Utöver förbehållen stadgade i lag kan aktieägare genom aktieägaravtal reglera ytterligare överlåtelseförbehåll och villkor för aktieöverlåtelse om de finner att sådant behov finns. Ett aktieägaravtal får enligt svensk rätt ingen bolagsrättslig verkan enligt separationsprincipen.²⁸

2.2.2 Hembudsförbehåll

Ett förbehåll i bolagsordningen om att aktieägare eller annan anvisad ska ha rätt att lösa in en aktie som har övergått till en ny ägare utgör ett hembudsförbehåll.²⁹ Ett hembudsförbehåll ska innehålla uppgifter om bland annat (i) vilka slags förvärv som omfattas, (ii) om ett hembudserbjudande ska kunna utnyttjas för mindre antal aktier än erbjudna, (iii) villkoren för inlösen och (iiii) vem som har lösenrätt. Förbehållet behöver inte innehålla uppgift om priset på aktier som hembjuds. Om prisuppgift saknas ska priset bestämmas så att det motsvarar ett pris som kan förväntas vid en försäljning som sker under normala förhållanden.³⁰ Hembudsförbehållet är tillämpligt i såväl privata bolag som avstämningsbolag.³¹ Hembudsförbehållet omfattar alla slags äganderättsövergångar, något som skiljer det ifrån de andra två lagstadgade överlåtelseförbehållen.³² Ett hembudsförbehåll blir aktuellt först efter att överlåtelse av aktier har skett, varpå den nya aktieägaren är skyldig att hembjuda aktien till befintliga anvisade aktieägare med lösenrätt i aktiebolaget till samma pris som han erhöll aktien för.³³

När aktier som är belagda med ett hembudsförbehåll har bytt ägare ska förvärvaren av aktierna snarast anmäla övergången av aktierna till aktiebolagets styrelse varvid även uppgift om hur stor ersättning som lämnats för aktierna bifogas. Detta ska antecknas hos aktiebolaget. Därefter informerar aktiebolaget alla som i bolagsordningen är tilldelade lösenrätt via på dess kända postadress om hembudet. Den som vill lösa hembjudna aktier ska anmäla sitt intresse till aktiebolagets styrelse.³⁴

²⁷ SOU 2001:1 s. 301.

²⁸ Nerep och Samuelsson, 4:7 ABL.

²⁹ 4 kap. 27 § ABL.

³⁰ 4 kap. 28 § ABL.

³¹ Sjöman s. 150f.

³² Sjöman s. 154.

³³ Sandström s. 148.

³⁴ 4 kap. 30-32 §§ ABL.

Hembudsförbehållet var innan nuvarande ABL trädde i kraft det enda överlåtelseförbehållet som aktieägare kunde föra in i bolagsordningen för att hindra att aktier i aktiebolaget skulle spridas vidare till andra än redan befintliga ägare. Hembud är, trots att förköps- och samtyckesförbehåll nu också förts in i ABL, det förbehåll som är mest förekommande i bolagsordningar.³⁵

2.2.3 Förköpsförbehåll

Förköpsförbehållet fördes in i ABL i samband med den nu gällande aktiebolagslagen trädde i kraft och ansågs vara till störst behov i de mindre kupongbolagen. Med det som bakgrund är förköpsklausulen endast möjlig att föra in i ett kupongbolags bolagsordning. Förköpsförbehållet var sedan tidigare internationellt vanligt förekommande.³⁶

Ett förbehåll i bolagsordningen som stadgar att en aktieägare eller annan anvisad ska erbjudas att köpa aktie innan den överlåts till ny ägare som inte är anvisad i bolagsordningen är ett förköpsförbehåll.³⁷ Förköpsförbehållet ger den som bolagsstämman hänvisat till i förbehållet (oftast aktieägare eller annan med särskild koppling till aktiebolaget) en möjlighet att köpa aktien till ett visst pris innan den säljs vidare till utomstående. Priset som erbjuds den förköpsberättigade måste inte vara samma som det pris som senare används vid försäljning av aktien till utomstående utan det är helt och hållet upp till överlåtande aktieägare att bestämma om priset ska vara antingen mer eller mindre förmånligt.³⁸ Ett förköpsförbehåll inträder till skillnad från ett hembudsförbehåll innan aktieöverlåtelsen ägt rum, och orsakar på så sätt färre olägenheter för köparen än vad ett hembudsförbehåll gör. Dock kan aktiebolaget endast införa ett förköpsförbehåll i bolagsordningen som täcker aktieöverlåtelser, vilket leder till att aktieägarna i aktiebolaget saknar skydd vid en aktieövergång som hänför sig till gåva, arvsrätt eller fång som härrör ur annat än överlåtelser.³⁹

³⁵ Svernlöv s. 46f.

³⁶ Prop. 2004/05 s. 259f.

³⁷ 4 kap. 18 § ABL.

³⁸ Sandström s. 148.

³⁹ Prop. 2004/05:85 s. 259f; Sjöman s. 114f.

2.2.4 Samtyckesförbehåll

Samtyckesförbehållet har sedan ABL 1975 varit omtvistat. I den dåvarande utredningen avvisade regeringen förslaget om att samtyckesförbehållet skulle få figurera som ett överlåtelseförbehåll ett aktiebolag skulle kunna föra in bolagsordningen. Grunden för detta, hävdade regeringen, var att det skulle medföra stora möjligheter till missbruk av majoritetsägare som i sin tur skulle vara svåra att reda ut. Regeringen gjorde också gällande att ett samtyckesförbehåll inte bör införas i ABL 1975 eller senare ABL utan att det finns tydliga garantier för minoritetsägarens rätt till korrekt pris och anvisad förvärvare.⁴⁰ Vid utredningen som pågick inför ABL som trädde i kraft 2005 ansågs utredningen ha tagit fram en reglering som på bästa sätt minimerar de risker för missbruk som var förknippade med att föra in samtyckesförbehållet i bolagsordningen och ABL. Det påpekas i nu aktuellt förarbete att förbehållstypen har fördelar som övriga överlåtelseförbehåll saknar. Dessutom har lagstiftaren genom regleringen lyckats tillvarata både aktiebolagets intresse av att kontrollera ägarkretsen och minoritetsägarens intresse i att kunna ta sig ut från ett aktiebolag som aktieägaren inte längre vill vara en del av.⁴¹

Ett samtyckesförbehåll innebär att en eller flera aktier endast får lov att överlåtas till ny ägare om anvisat bolagsorgan i bolagsordningen samtycker till det.⁴² Det kan vara antingen bolagsstämman eller styrelsen som i bolagsordningen blivit anvisad att pröva samtycke. Skulle bolagsorganet neka en samtyckesförfrågan är det skyldigt att anvisa en annan förvärvare om den som ansöker om samtycke har krävt det. Samtycket måste inhämtas innan man avyttrar aktien.⁴³ Samtyckesförbehållet kräver inte att aktieägarna på förhand pekar ut vem eller vilka som ska ta över aktier för att förhindra en oönskad aktieöverlåtelse. Tanken bakom detta är att ett sådant utpekande kan vara svårt att göra på förhand. En av de få nackdelar ett samtyckesförbehåll för med sig är att bolaget genom att använda det endast träffar aktieöverlåtelser och inte alla aktieövergångar.⁴⁴ Samtyckesförbehållet är med detta som bakgrund i jämförelse med de andra överlåtelseförbehållen det undantag som ingriper mest på huvudregeln om

⁴⁰ Prop. 1975:103 s. 229.

⁴¹ Prop. 2004/05:85 s. 264f.

⁴² 4 kap. 8 § ABL.

⁴³ 4kap. 12-13 §§ ABL; Sandström s. 148.

⁴⁴ Sjöman s. 75.

aktiers fria överlåtbarhet. Detta då överlåtande aktieägare på grund av samtyckesförbehållet kan hindras från att sälja sina aktier till vem han eller hon vill.⁴⁵

2.2.5 Särskild firmateckning

Utöver överlåtelseförbehållen kan även regleringen om särskild firmatecknare vara relevant gällande aktiebolagets kontakt med tredje man. Ett aktiebolags firmatecknare är en ställföreträdare som har rätt att teckna aktiebolagets firma. Till särskild firmatecknare får styrelsen lov att bemyndiga antingen en styrelseledamot, VD:n i aktiebolaget eller annan person. Den utvalde firmatecknaren ska vara bosatt inom EES.⁴⁶

Den särskilda firmatecknaren får genom utnämmandet en ensamrätt som består i att teckna och använda firman, vilket innebär att firmatecknaren har rätt att företräda aktiebolaget utåt muntligen och skriftligen.⁴⁷ Firmatecknaren får automatiskt samma rättshandlingsvillkor som VD:n för aktiebolaget. Den särskilda firmatecknarens befogenhet är beroende av om denna fått ett uppdrag från VD eller styrelse, medan behörigheten finns där oavsett uppdrag givits eller ej. Om firmatecknaren står utan uppdrag har denna kvar sin behörighet för att kunna bistå styrelsen om behov skulle uppstå. Särskild firmatecknare för bolaget har befogenhet att ingå avtal, rättshandla för aktiebolaget och behörighet att binda aktiebolaget i förhållande tredje man genom antingen rättshandlingar eller avtal.⁴⁸ Firmatecknare kan dock inte införa sina avtal med tredje man i bolagsordningen, detta faller under bolagsstämmans exklusiva kompetens, se mer om detta nedan.⁴⁹ Om en särskild firmatecknare ingår avtal utan befogenhet skulle avtalet vara giltigt under förutsättning att tredje man inte insåg eller bort inse att firmatecknaren överskred sin befogenhet. För att undkomma problemet med att en firmatecknare eventuellt skulle ingå avtal utan befogenhet kan styrelsen utse kollektiv firmateckning, vilket innebär att två eller flera personer tillsammans har rätt att företräda aktiebolaget och teckna dess firma.⁵⁰

⁴⁵ Johansson s. 102.

⁴⁶ 8 kap. 37 § ABL.

⁴⁷ Johansson s. 254ff.

⁴⁸ Johansson s. 261.

⁴⁹ 3 kap. 4 § ABL.

⁵⁰ Hemström och Giertz s. 114f.

2.3 Ändringar i bolagsordningen och verkställighetsförbudet

Ändring av bolagsordningen faller under bolagsstämman exklusive kompetens och därmed kan endast bolagsstämman i ett aktiebolag ta beslut om att ändra bestämmelserna i bolagsordningen.⁵¹ Ett beslut om ändring i bolagsordningen kräver en så kallad kvalificerad majoritet vilket enligt huvudregel innebär att det måste vara minst två tredjedelar av de avgivna rösterna vid bolagsstämman och två tredjedelar av de aktier som är företrädda på bolagsstämman som biträder beslutet.⁵² På så sätt har lagstiftaren tagit hänsyn till dels storleken på det närvarande aktiekapitalet och eventuella aktier med högre rösträtt.

I vissa fall krävs det särskilt kvalificerad majoritet för att få ändra eller föra in specifika bestämmelser i bolagsordningen, exempelvis något av överlåtelseförbehållen i 4 kap. ABL eller en minskning av aktieägares rätt till bolagets vinst eller övriga tillgångar. Vid införsel av ett nytt eller ändring av något av överlåtelseförbehållen krävs att samtliga aktieägare som är närvarande på bolagsstämman biträder beslutet samt att de aktieägare som är närvarande utgör ägare till minst nio tiondelar av samtliga aktier i aktiebolaget.⁵³

Ändringar i bolagsordningen ska omedelbart anmälas för registrering i aktiebolagsregistret hos Bolagsverket och får inte verkställas innan registrering med endast några få undantag. Undantag för verkställighetsförbudet finns i 27 kap. 8 § ABL.⁵⁴ Verkställighetsförbudet har funnits med i aktiebolagslagen oförändrad och utan kommentar sedan den infördes i ABL 1910. Enligt praxis menar HD att verkställighetsförbudet kan få materialrättslig betydelse gällande förhållandet till tredje man, särskilt när ett aktiebolag ändrar bestämmelser som ger tredje man rätt till exempelvis betalning eller liknande från aktuellt aktiebolag.⁵⁵

2.4 Skillnaden mellan en bolagsordning och ett avtal

En bolagsordning liknas oftast av många jurister vid ett avtal, främst på grund av sättet det tillkommer på, men detta är en felaktig analys av bolagsordningen. Bolagsordningen ska inte analyseras ur en obligationsrättslig synpunkt. En

⁵¹ 3 kap. 4 § ABL.

⁵² 7 kap. 42 § ABL.

⁵³ 7 kap. 43 § ABL.

⁵⁴ 3 kap. 5 § ABL.

⁵⁵ NJA 1999 s. 171.

bolagsordning kan endast reglera aktiebolagets inre rättsförhållanden och inte dess yttre.⁵⁶

En bolagsordning skiljer sig från ett traditionellt avtal på många olika sätt. För det första förutsätter en ändring i bolagsordningen ett beslut med särskild majoritet av bolagsstämman, något som inte går att återfinna inom avtalsrätten. För att ändra ett avtal krävs endast att parterna är överens om ändringen och om avtalet är skriftligt bör parterna ändra även den skriftliga kopian. Vidare innehåller bolagsordningen strikta regler som kontrolleras av en registreringsmyndighet vilket i detta fall är Bolagsverket. Bolagsverkets uppgift är att undersöka bolagsordningens och ändringar i bolagsordningens lagenlighet i förhållande till reglerna i ABL. Beslut som strider mot bolagsordningen kan enligt ABL antingen åberopas som ogiltiga eller kan beslutet göras till föremål för klandertalan. Bolagsordningen ska dessutom vara offentlig.⁵⁷ En bolagsordningsbestämmelse har starkare rättsverkan än ett avtal och bolagsordningsbestämmelsen binder alla aktörer inom aktiebolaget oavsett om de insett det, samtyckt till det eller haft kunskap om att de är bundna av bolagsordningen.⁵⁸ Ett avtal binder endast parterna till avtalet. För ingående av avtal krävs att någon avgivit ett anbud, varvid motparten avgivit en giltig accept. Det går inte utan särskilt stöd i lag eller fullmakt ingå avtal som binder annan än avtalsparterna. Ett avtal kan, liksom en bolagsordning, ha rättsverkningar för andra än avtalsparterna.⁵⁹ Bolagsordningen binder däremot endast aktiebolaget, bolagsorganen och aktieägare i aktiebolaget, dvs. var och en som innehar status som bolagsorgan.⁶⁰

En bolagsordning kan inte omvandlas och få en annan betydelse på något sätt genom användandet eller utförandet av bolagsordningen i sig. Bolagsordningen fastställs och legaliteten av densamma prövas vid registreringen hos Bolagsverket. Anledningen till registrering och offentligheten är att dels aktieägare, dels tredje man ska ha vetskap om vad bolagsordningen i aktiebolaget innehåller. Ett avtal kan däremot omformas genom användandet av avtalet och förändra rättsförhållandet genom parternas beteende och partspraxis som utvecklas under tiden avtalet fortgår. Möjligheten att

⁵⁶ Nerep och Samuelsson, 3:1 ABL.

⁵⁷ Ny Juridik 2:11 s. 17.

⁵⁸ Arvidsson s. 103.

⁵⁹ Adlercreutz och Gorton I s. 148.

⁶⁰ Nerep och Samuelsson, 3:1 ABL.

enkelt kunna omvandla ett avtal motiveras med att avtal traditionellt sett anses vara en privat angelägenhet avtalsparterna emellan. Därmed har tredje man inget legitimt intresse i huruvida avtalet utformas eller förändras.⁶¹

2.5 Tolkning av bolagsordningen

Gällande bolagsordningstolkning finns det till viss del två olika läger i doktrinen. Det finns dels sidan⁶² som framhåller att man bör använda avtalstolkningsregler för att tolka en bolagsordning, dels sidan⁶³ som menar att bolagsordningstolkningen bör följa lagtolkningsreglerna då de har samma karaktär. Som utgångspunkt och huvudregel framgår det att avtalstolkning bör utnyttjas i längsta möjliga mån även på bolagsordningar vid tolkning av densamma.⁶⁴

Det har i förarbetena till 36§ AvtL framförts att paragrafen bör vara tillämplig även på associationsrättens område. Då hävdade utredningen att ABL 1948 redan då innehöll flera regleringar med syftet att skydda minoritetsägarna från missbruksmöjligheter från majoritetsägarna. Kortfattat består dessa regleringar i att det vid ändring av bolagsordningen krävs särskild kvalificerad majoritet, vilket även kompletteras med generalklausuler i kombination med andra regler runt om i ABL som har för avsikt att ge minoritetsaktieägare största möjliga skydd mot majoriteten av aktieägare i bolaget. Dessa regler utvidgades och förbättrades till ABL 1975 och har sedan förts vidare till nuvarande ABL.⁶⁵

Oavsett vilken sida som kan anses ha rätt är båda sidor överens om att det vid en tolkning av bolagsordningen finns ett begränsat utrymme för hänsynstagande till tolkningsdata av betydande ställning inom avtalstolkningen. Detta grundas i de stora skillnader som finns mellan ett avtal och en bolagsordning⁶⁶. Exempel på sådana tolkningsdata är bl.a. avtalssituationen och avtalets syfte, dessa går inte att återfinna vid tolkning av en bolagsordning. Vidare finns inte utrymme för tolkning enligt

⁶¹Arvidsson s. 103ff.

⁶² Bl.a. Bergendal står för denna tanke, dock framgår det att han står för vad som anses vara ett föräldrat synsätt, se Arvidsson s. 264.

⁶³ Bl.a. Nerep och Samuelsson står för denna tanke.

⁶⁴ Arvidsson s. 264.

⁶⁵ Prop. 1975/76:81 s. 112f.

⁶⁶ Se avsnitt 2.4.

partspraxis eller den gemensamma partsviljan vid tolkning av bolagsordningen.⁶⁷ I ett aktiebolag finns ingen motsvarighet till den gemensamma partsviljan i en bolagsordning, en grundtanke som väger tungt vid avtalstolkning. Vid nyttjande av avtalstolkning för att tolka en bolagsordning förlorar denna grundtanke sin status som tolkningsdata, bakgrunden till detta är att aktiebolag anses sakna motsvarighet till partsviljan som finns vid avtalsingående.

Möjligheten att i en bolagsordning liksom i ett avtal utveckla avvikande praxis mellan aktieägare har ansetts vara möjlig till viss del i det enskilda aktiebolaget, främst genom SAS-principen⁶⁸. En avvikande praxis är beroende av hur lång tid ett samtycke åsidosatt bolagsordningen. Om aktieägare under en längre period utvecklat praxisen är det mer befogat med inbördes förväntningar mellan aktieägarna att det ska fortsätta. En sådan praxis kan dock inte förbinda enskilda aktieägare till att förändra innehållet i aktiebolagets bolagsordning till en lydelse som klart står i strid med ordalydelsen eller samtycka till att bolagsordningen på sådant liknande sätt åsidosätts. Däremot kan sådan praxis i det enskilda aktiebolaget leda till att konkludent aktieägaravtal ingås mellan aktieägare.

En bolagsordning kan inte tolkas i ljuset av ett aktieägaravtal. Aktieägaravtal kan däremot återge bestämmelser i bolagsordningen, vilket innebär att tolkning av bolagsordningen först måste ske för att sedan få klartext i vad aktieägaravtalet innebär.⁶⁹

⁶⁷ Adlercreutz och Gorton II s. 57f, 63f och 73f.

⁶⁸ SAS-principen innebär att om ett beslut som tas på bolagsstämma skulle vara ogiltigt av någon anledning betraktas det ändå som giltigt om samtliga aktieägare som berörs av felet (man får till exempel inte fatta beslut som försämrar aktieägars rätt till vinst eller dyl, se avsnitt 2.3) samtycker till att man fattar aktuellt beslut i ärendet. En aktieägare kan på så sätt åsidosätta sina associationsrättsliga rättigheter i förhållande till enskilda konkreta beslut i ärendet. SAS-principen går att återfinna dels i förarbeten men även i doktrin och får på så sätt anses utgöra en del av den gällande rätten. Se prop. 2004/05:85 s. 603 och Arvidsson s. 268f.

⁶⁹ Arvidsson s. 265f.

3. Bolagsordningens rättsverkningar

Bolagsordningen beskrivs, tillsammans med ABL, av många som aktiebolagets styrdokument eller aktiebolagets yttre ram. Bakgrund till det uttrycket återfinns i att bolagsordningen och ABL tillsammans reglerar hur gränserna för ett rättsenligt beslut som aktiebolaget tar ska se ut. Bolagsordningen reglerar därför det privata aktiebolagets inre rättsförhållande och rättshabilitet. Det privata aktiebolaget kan genom bolagsstämman reglera och ändra det.

3.1 Förplikta tredje man gentemot bolaget

En bolagsordning kan som klargjort endast reglera aktiebolagets inre rättsförhållande. Det innebär i sin tur att bolagsordningen inte ska gå att använda för att skapa rättigheter för aktiebolaget gentemot någon, en tanke som även går att återfinna bland grundläggande rättsprinciper inom andra rättsområden, exempelvis avtalsrätten. Det är därmed inte möjligt att genom bolagsordningen förplikta en tredje man till agerande eller liknande till förmån för aktiebolaget, något som förefaller logiskt.⁷⁰ Däremot kan en bolagsordning få betydelse för aktiebolagets yttre rättsförhållande trots att den inte ensam kan framkalla ett självständigt obligationsrättsligt förhållande. Dess innehåll kan ha stor betydelse för de yttre relationerna då det reglerar de inre förhållandena som överlåtelseförbehåll, styrelse och firmatecknare vilket påverkar de yttre relationerna aktiebolaget har.⁷¹

3.2 Förplikta bolaget gentemot tredje man

3.2.1 Allmänt

Regleringen kring möjligheten att förplikta aktiebolaget gentemot tredje man i ABL är väldigt liten. En bestämmelse i ABL som reglerar en i bolagsordningen intagen förpliktelse gentemot tredje man återfinns i 3 kap. 6 § ABL. Ur regleringen kan principen om att bolagsstämman kan ändra en bestämmelse i bolagsordningen som föreskriver förpliktelse gentemot tredje man utläsas. En sådan ändring får inte verkställas innan lagenlig registrering skett. Skulle bolagsstämman ändra bestämmelsen skulle förpliktelsen i bolagsordningen kunna motsvaras av en

⁷⁰ Arvidsson s. 255.

⁷¹ Arvidsson s. 261.

obligationsrättsligt giltigt åtagande som ingåtts vid sidan av bolagsordningen, och på så sätt kvarstå men med avtalsrättslig verkan och inte bolagsrättslig.⁷²

En liknande förpliktelse behandlades i HD år 1999, då gällde det en bostadsrättsförening som i sina stadgar infört en förpliktelse att utge betalning enligt en ekonomisk plan till HSB Stockholm under en viss period.⁷³

3.2.2 NJA 1999 s. 171

Fallet handlar om huruvida det finns en plikt för en bostadsrättsförening att fortsätta utge avgift till en regional organisation som bostadsrättsföreningen tillhörde efter de gått ur organisationen och ändrat sina stadgar.

En bostadsrättsförening som var en registrerad ekonomisk förening skulle enligt sina stadgar vara medlem i HSB Stockholm och arbeta i nära samarbete med dessa. Tillsammans med HSB Stockholm inrättade bostadsrättsföreningen en ekonomisk plan som deras stadgar föreskrev. Den ekonomiska planen innebar bl.a. att bostadsrättsföreningen från och med år 1983 och under 20 år fram skulle utbetala en avgift på 287 500 kronor, samt en medlemsinsats på 500 kronor till HSB Stockholm. I HSB Stockholms stadgar framgår det att medlemsinsatsen ska återbetalas om utträde ur föreningen sker. Sådant utträde ska vara godkänt enligt stadgarna, något som även framgår ur LEF⁷⁴. I november 1991 går bostadsrättsföreningen ur HSB Stockholm i enlighet med HSB:s stadgar, och vill ha tillbaka sin insats på 500 kronor varpå HSB Stockholm menar att de har en kvittningsskuld fordran på bostadsrättsföreningen på 14 375 kronor då det är var bostadsrättsföreningen hade kvar att betala enligt den inrättade ekonomiska planen.

HD menar i sitt domslut att det är ostridigt att bostadsrättsföreningen har rätt till återbetalning av sin medlemsinsats efter utträde ur HSB. HD anför vidare att en bostadsrättsförenings stadgar kan innehålla bestämmelser till fördel för tredje man som dock inte i sig medför en självständig förpliktelse för utomstående. En sådan stadgebestämmelse med förpliktelse gentemot tredje man måste kunna ändras som

⁷² Prop. 1975:103 s. 408.

⁷³ NJA 1999 s. 171.

⁷⁴ 4 kap. 1 § LEF.

vilken annan stadgebestämmelse som helst med verkan att den inte ska tillämpas längre. Ändringen måste göras lagenligt och registreras hos Patent- och registreringsverket då det är en ekonomisk förening. Registreringen hos Patent- och registreringsverket gjordes av bostadsrättsföreningen i augusti 1995. HSB har inte åberopat denna omständighet och ändringen bör därför anses vara giltig från årsskiftet 1991/92. Skyldigheten för bostadsrättsföreningen att betala avgiften till HSB Stockholm upphör därmed när bestämmelsen ändras då det inte finns någon annan förbindelse som pekar på ansvar för bostadsrättsföreningen. HSB Stockholm förpliktades därmed att betala tillbaka medlemsinsatsen på 500 kronor till bostadsrättsföreningen.

3.2.3 Utveckling av NJA 1999 s. 171

Trots att fallet berör föreningsrätten och LEF anses det ha samma relevans för aktiebolagsrätten och ABL. Rättsfallet bekräftar att bolagsordningen inte utgör ett avtal, även om doktrin ofta vill göra det gällande. Slutsatsen att bolagsordningen inte utgör avtal och därmed inte kan innehålla bestämmelser gällande aktiebolagets yttre förhållanden som får rättsverkan går inte att dra från rättsfallet. Tvärt om. Det finns nämligen ingen uttrycklig regel som hindrar aktieägare från att införa en sådan bestämmelse i bolagsordningen och Bolagsverket har inte rätt att neka en eventuell bestämmelse som förpliktigar aktiebolaget till något i förhållande till tredje man. Så länge bestämmelsen är aktiebolagsrättsligt giltig och förts in i bolagsordningen på lagenligt sätt påverkar den bolagsorganens befogenheter. Bolagsordningens regleringar som berör aktiebolagets yttre rättsförhållanden och dess rättsverkan är på så sätt begränsat till att avse aktiebolagets inre befogenhetsförhållanden.⁷⁵ HD anser att en bostadsrättsförenings stadgar och i sin tur även en bolagsordning mycket väl kan innehålla en avtalsmässig bundenhet men att denna måste förstärkas på något sätt som i sig innehar självständig bundenhet för aktiebolaget även efter att bolagsordningen ändrats. Från rättsfallet går inte dra en direkt slutsats gällande vad för slags bundenhet HD menar bör finnas utöver stadge- eller bolagsordningsbestämmelsen men det mest gångbara förefaller vara någon form av avtal. Övriga former av förbindelser kan invändas emot.⁷⁶

⁷⁵ Arvidsson s. 257f.

⁷⁶ Victorin, JT s. 165f.

4. Analys

Kan en bolagsstämma införa en förpliktelse för aktiebolaget gentemot tredje man i bolagsordningen och vice versa? Får en sådan förpliktelse rättsverkan? Är dessutom regleringen kring detta tillfredsställande från ett skydds- och förutsebarhetsperspektiv?

Förpliktelse för tredje man gentemot aktiebolaget i bolagsordningen

Efter ovan framställning kan det konstateras att bolagsordningen är bindande för aktiebolagets organ och har en faktisk rättsverkan gentemot tredje man vid den tidpunkten bolagsordningen registrerats hos Bolagsverket. Vidare kan en bolagsordning endast innehålla reglering av aktiebolagets, bolagsorganen och aktieägarnas rättigheter samt skyldigheter gentemot aktiebolaget och varandra. På så sätt förefaller det som att bolagsstämman inte kan reglera en tredje mans förpliktelser gentemot aktiebolaget genom bolagsordningen. Däremot verkar bolagsstämman kunna reglera aktiebolagets förpliktelser gentemot tredje man genom bolagsordningen.

Mot bakgrund av att bolagsstämman i bolagsordningen endast kan reglera aktiebolagets inre rättsförhållande kan slutsatsen dras att bolagsstämman inte kan förplikta en aktieägare till att ingå eller ansluta sig till aktieägaravtal genom bolagsordningen. För aktieägaravtalen gäller avtalsrättslig reglering och de får därför avtalsrättslig verkan, inte bolagsrättslig. Aktieägaravtalen skulle kunna beskrivas till viss del beröra aktiebolagets inre rättsförhållande då de upprättas mellan aktieägare. Då det kan upprättas olika aktieägaravtal mellan olika aktieägare förefaller det inte legitimt att bolagsstämman i en bolagsordning ska binda någon till att ingå avtal med någon annan än bolaget vars bolagsordning föreskriver det.

En firmatecknare kan inte binda bolaget genom bolagsordningen, det är endast bolagsstämman som kan göra det. Firmatecknaren har möjlighet att ingå avtal med tredje man och förbinda bolaget till olika förpliktelser. Dessa får dock en avtalsrättslig verkan och inte bolagsrättslig. Tredje man går således inte att förplikta gentemot bolaget i bolagsordningen på detta sätt.

Överlåtelseförbehållen

Något som trots redovisade slutsatser binder en tredje man och som återfinns i bolagsordningen är de olika överlåtelseförbehållen i 4 kap. ABL. Dessa kan liknas vid ett undantag ifrån slutsatserna som kan anses utgöra en huvudregel och de ger aktiebolaget villkorade rättigheter gentemot enskilda aktieägare att inte överlåta sina aktier utan att dessa följs. I den situationen en aktieägare bestämmer sig för att sälja sina aktier till annan än nuvarande aktieägare blir säljande aktieägare och köpande tredje man bundna till överlåtelseförbehållet om det återfinns i bolagsordningen. De olika överlåtelseförbehållen får olika slags rättsverkan.

Hembudsförbehållet får rättsverkan för aktiebolagets yttre relationer medan förköps- och samtyckesförbehållet får rättsverkan för aktiebolagets inre relationer. Med tanke på ovan framställning om hembudsförbehållet⁷⁷ framgår det att förvärvare av aktiernas uppgift är att hembjuda aktierna till befintliga aktieägare och därmed uppstår en förpliktelse för tredje man redan vid införandet av hembudsförbehåll i bolagsordningen. Förköpsförbehållet och samtyckesförbehållet blir aktuella redan innan en övergång av ägandeskapet skett och påverkar därför inte tredje man direkt utan endast indirekt.

Skydds- och förutsebarhetsperspektiv gällande överlåtelseförbehållen

Lagstiftaren föreskriver i regleringen om hembud att priset på hembudspliktiga aktier ska sättas till ett pris som minst motsvarar det hembjudande tredje man kan erhålla vid normalt förhållande. Det innebär att förvärvare av aktier som sedan måste hembjuda dessa har rätt att få ett skäligt pris tillbaka för dem. På så sätt har lagstiftaren skyddat tredje man på så sätt att denne försätts i en skälig situation om inte densamma som innan han eller hon köpte aktien. Aktiebolaget har lagstiftaren skyddat från det övergrepp det skulle innebära att aktieägarkretsen inte skulle vara slutet längre genom själva regleringen av överlåtelseförbehåll. Regleringen av överlåtelseförbehåll är frivillig för aktiebolag och aktiebolagets bolagsstämma avgör om man vill föra in ett överlåtelseförbehåll och skydda sin slutna aktieägarkrets eller inte från tredje man.

⁷⁷ Se avsnitt 2.2.2.

Syftet med överlåtelseförbehållen är som ovan framgår att skydda den slutna aktieägarkretsen men ur en analys av lagstiftarens beteende tycks lagstiftaren även haft för avsikt att skydda den enskilde aktieägaren som vill sälja aktier, samt den tilltänkte köparen. Lagstiftaren har varit försiktig och avvaktande till att införa ett överlåtelseförbehåll i ABL som inte skulle skydda alla de olika parterna vid en aktieöverlåtelse. Regleringen kring överlåtelseförbehållen och främst hembudsförbehållet som är mest aktuellt i förhållande till en tredje man får anses ge klara och tydliga svar på frågan om vad som bör göras samt vad som är rätt eller fel vid en situation där ett överlåtelseförbehåll blir aktuellt.

Bolagsordningen ska alltid vara offentlig i enlighet med gällande EU-rätt och med det som bakgrund finns den tillgänglig för tredje man att hitta på Bolagsverket. Därför kan tilltänkt aktieförvärvare alltid undersöka om en aktie som är planerad att förvärvas är hembudspliktig alternativt belagd med förköps- eller samtyckesförbehåll innan denne köper aktierna, något som återspeglar den höga grad av förutsebarhet regleringen innehåller. Det verkar ha varit lagstiftarens avsikt vid införandet av överlåtelseförbehållen som en frivillig uppgift att i bolagsordningen, att skapa förutsebarhet. Lagstiftare anser det vara tillräckligt skydd för tredje mans intressen även på EU-nivå att man låter bolagsordningen vara offentlig.

En fråga som också kan ställs är huruvida det anses finnas några oskrivna undantag till möjligheten att förpliktiga tredje man genom en bolagsordning. En slutsats som kan dras efter omfattande utredning är att överlåtelseförbehållen är uttömmande och vill aktieägare vidare reglera olika rättigheter och skyldigheter i förhållande till tredje man får dessa använda sig av antingen traditionellt avtal eller aktieägaravtal aktieägare sinsemellan. Det tycks i både associationsrätten och avtalsrätten vara omoraliskt att bolagsstämman ska kunna binda en tredje man som inte ens är medveten om det till någon slags skyldighet. Rättssäkerheten kring regleringen skulle försvinna för både aktieägare och tredje man om oskrivna undantag tilläts. Det skulle inte vara förutsebart eller berättigat ur en skyddsaspekt.

Förpliktelse för aktiebolaget gentemot tredje man i bolagsordningen

Bolagsordningen endast binda de inre organen i aktiebolaget. Detta innebär att eventuella bestämmelser som förs in i bolagsordningen kommer bolagsorganen,

aktieägarna och aktiebolaget vara bundna att följa, under förutsättning att dessa godkänns och registreras hos Bolagsverket. Bolagsverket får inte vägra registrering av förpliktelse i bolagsordningen endast på grund av att den innehåller en förpliktelse som kan liknas vid ett avtal. De får endast vägra en registrering av sådan reglering om den inte uppfyller kraven på legalitetsprövningen som Bolagsverket utför.

Det finns inga hinder i ABL eller annan tvingande författning för bolagsstämman att bestämma och föra in regleringar i bolagsordningen som förbinder aktiebolaget och dess inre aktörer till att presteras något visst, exempelvis genom att utge en viss betalning enligt en ekonomisk plan eller prestation.

Det är alltså möjligt att i en bolagsordning förplikta aktiebolaget eller dess bolagsorgan till en viss prestation. Det som i praxis framhållits som viktigt är att bolagsstämman ska kunna förändra en sådan bolagsbestämmelse enligt ordinarie förfarande, som vilken annan bolagsordningsbestämmelse som helst. En bestämmelse i bolagsordningen har därmed endast bolagsrättslig verkan under tiden den finns med i bolagsordningen. Vid en eventuell ändring av bestämmelsen försvinner förpliktelsen samt tredje mans rätt till det denne blivit försäkrad genom bolagsordningsbestämmelsen. En komplettering till bestämmelsen i bolagsordningen bör därför alltid upprättas i förhållande till den motpart inom bolaget som ska förpliktas, i den form som passar aktuell situation bäst. Detta för att tredje man ska erhålla tillräckligt skydd. Det förfaller vara ett avtal som är den mest universella kompletteringen till bolagsordningsbestämmelser. Ett avtal och dess avtalsrättsliga verkan gäller parallellt med bolagsordningens bestämmelser enligt separationsprincipen. Avtalet förekommer redan i kombination med bolagsordningen fast då aktieägare sinsemellan gällande olika rättigheter och skyldigheter aktieägarna vill förbinda varandra till.

En uppfattning som finns i gällande rätt och praxis är att under tiden en förpliktelse för aktiebolaget är införd i bolagsordningen får den samma slags verkan som om aktiebolaget ingått ett avtal med tredje man. Detta då de inre aktörerna i aktiebolaget och aktiebolaget i sig blir bundet till förpliktelsen likt vilken annan bolagsordningsbestämmelse som förts in i bolagsordningen. Ett problem uppstår i den hypotetiska situationen då tredje man inte är aktieägare i bolaget eller på något annat

sätt en del av aktiebolagets inre rättsförhållande. Ur ett skydds- och förutsebarhetsperspektiv kan tredje man omöjligt veta hur länge den aktuella bolagsordningsbestämmelsen kommer finnas kvar i bolagsordningen. Då vet tredje man inte heller hur länge han eller hon är försäkrad förpliktelsen utfäst i bolagsordningen. Bolagsordningen är som ovan förklarar föreskriven offentlighet och tredje man får i ovan hypotetisk situation inte reda på att en bolagsordningsbestämmelse uteslutits ur bolagsordningen förrän efter registrering skett. Har förpliktelsen då inte kompletterats med ett avtal vid sidan om bolagsordningen går tredje man miste om sin rätt.

Ytterligare relevant analys ur ett skyddsperspektiv är det faktum att tredje man enkelt kan få intrycket att en bestämmelse som är införd i bolagsordningen till ett bolag och ger denne rätt till en viss prestation ifrån bolaget ska vara tillräcklig och gälla obligationsrättsligt. Detta är felaktigt.

Skydds- och förutsebarhetsperspektiv gällande förpliktelser för aktiebolaget gentemot tredje man

Syftet med aktiebolagslagen och dess reglering är att skydda aktieägare och inte tredje man. Därmed bör gällande rätt anses utgöra en fullgod reglering ur rättssäkerhetsperspektivet. Aktieägarna erhåller skyddet de behöver genom att det är de själva som på bolagsstämman bestämmer vad som ska finnas med inom bolagsordningsfrihetens område bolagsordningen och eftersom de själva bestämmer det kommer de alltid få den förutsebarheten som krävs ur en tillfredsställande lagstiftning.

På det stora hela får regleringen kring bolagsordningens rättsverkan gentemot bolaget själv och tredje man anses rättssäker för aktiebolaget och dess aktieägare. Dessa erbjuds ett fullgott skydd. Däremot är tredje man desto mer utlämnad till osäkerhet, särskilt gällande bolagsordningens frivilliga område. Här måste tredje man i de flesta fall själv agera för att förutsebarhet och skydd ska uppstå, genom ytterligare förbindelse utöver den införd i bolagsordningen.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Lagar

Aktiebolagslagen (2005:551)

Avtalslagen (1915:218)

Lagen om ekonomiska föreningar (1987:667)

Propositioner

Prop. 2004/05:85 – Ny aktiebolagslag

Prop. 1975:103 – Förslag till ny aktiebolag m.m.

Prop. 1975/76:81 – Förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Statens offentliga utredningar

SOU 2001:1 – Ny aktiebolagslag

Direktiv

Rådets första direktiv 68/151/EEG av den 19 mars 1968 *om samordning av de skyddsåtgärder som krävs i medlemsstaterna av de i artikel 58 andra stycket i Romfördraget avsedda bolagen i bolagsmännens och tredje mans intressen, i syfte att göra skyddsåtgärderna likvärdiga.*

Litteratur

Abrahamsson Olle, Lundius Annika, Lundvall Sten, Pettersson Per, Schött Axel: *EG:s bolagsrätt i svensk översättning*, första upplagan, Stockholm 1992

Adlercreutz Axel, Gorton Lars: *Avtalsrätt I*, trettonde upplagan, Lund 2011

Adlercreutz Axel, Gorton Lars: *Avtalsrätt II*, sjätte upplagan, Lund 2010

Arvidsson Niklas: *Aktieägaravtal – särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Stockholm 2010

Hemström Carl, Magdalena Giertz: *Bolagens rättsliga ställning – om enkla bolag, handelsbolag, kommanditbolag och aktiebolag*, tionde upplagan, Stockholm 2013

Johansson, Svante: *svensk associationsrätt i huvuddrag*, elfte upplagan, Stockholm 2014

Sandström, Torsten: *svensk aktiebolagsrätt*, fjärde upplagan, Stockholm 2012

Sjöman, Erik: *Hembud, förköp och samtycke – en kommentar till 4 kap. 7-36 §§ aktiebolagslagen*, tredje upplagan, Stockholm 2012

Svernlöv Carl: *Aktiebolagslagen – en översikt*, första upplagan, Stockholm 2014

Artiklar

Frändberg, Åke: *Om rättssäkerhet*, Juridisk Tidskrift, nr 2 2000/01

Victorin Anders: *Brf St Erik ./. HSB Stockholm, ekonomisk förening*, Juridisk Tidskrift, nr 1 1999/2000

Westin Göran: *Bolagsrätt och avtalsfrihet – några tankar om två ”kolliderande” rättsområden*, Ny Juridik, utgåva 2:11 2011

Elektroniska källor

Nerep Erik, Samuelsson Per: *Aktiebolagslag (2005:551) djupkommentar Lexino* (www.juridik.karnovgroup.se). Hämtat mellan 2014-11-25 till 2015-01-07

Rättsfallförteckning

Högsta Domstolen

NJA 1999 s. 171